

Fortjeneste ved sin skarpe Kritik af den fordømmelige Maade, hvorpaa den franske Finansadministration har ment at burde skaffe Staten Indtægter.

II.

J. S. Mill: Dissertations and discussions. Vol. IV. London, 1875.

I sin Avtobiografi siger J. S. Mill, at hans Aand «altid styrede fremad, lige rede til at lære og glemme det Lærte under Paavirkning enten af egne eller Andres Tanker». Dette var Mills Mening om sig selv. Men deltes den af Andre? Til Svar herpaa disse to Citater. Professor T. E. Cliffe Leslie siger: «Historien afgiver neppe noget andet Exempel paa en Filosof, der var saa rede (som Mill) til paany at overveje tidligere indtagne Stillinger, til at opgive dem, hvis de vare uholdbare, og til at lade sig lære af sine egne Disciple.» Dr. E. Dühring taler derimod om Mills «sjeldne Haardnakkethed og Mangel paa Bevægelighed» og siger, at han som Forfatter «allerede tidlig viser sig som færdig og ikke mere tilgængelig for nogen betydelig Udvikling. De engang tilegnede Hovedideer have hos Mill fra Begyndelsen af næsten været forstenede, og efter 1848 er der nu slet intel Spor til en levende Uddannelse.» Modsætningen er iøjnefaldende. Til Støtte for sin Mening henviser Mill bl. A. til den Udvikling, hans store Værk, «Princ. of p. e.», i Aarenes Løb gennemgik; men Dühring mener, at netop en Sammenligning af dette Værks forskellige Udgaver vil bekræfte «det Stereotype og Forældede» i den mill'ske Fremstilling.

Som i saa mange andre Tilfælde ligger vel ogsaa her Sandheden imellem de to Yderligheder. Der var ganske vist visse Hovedideer, som Mill ikke var rede til at glemme; der var visse Punkter, paa hvilke han viste sig uvillig til at lære. Men man gaar visselig for vidt, naar man tillægger ham fuldstændig Mangel paa Bevægelighed. Naar man, i Stedet for kun at holde sig til hans «Principles», tager hans forskellige mindre Afhandlinger med i Betragtningen, vil man ikke kunne

Fortjeneste ved sin skarpe Kritik af den fordømmelige Maade, hvorpaa den franske Finansadministration har ment at burde skaffe Staten Indtægter.

II.

J. S. Mill: *Dissertations and discussions.* Vol. IV. London, 1875.

I sin Avtobiografi siger J. S. Mill, at hans Aand «altid styrede fremad, lige rede til at lære og glemme det Lærte under Paavirkning enten af egne eller Andres Tanker». Dette var Mills Mening om sig selv. Men deltes den af Andre? Til Svar herpaa disse to Citater. Professor T. E. Cliffe Leslie siger: «Historien afgiver neppe noget andet Exempel paa en Filosof, der var saa rede (som Mill) til paany at overveje tidligere indtagne Stillinger, til at opgive dem, hvis de vare uholdbare, og til at lade sig lære af sine egne Disciple.» Dr. E. Dühring taler derimod om Mills «sjeldne Haardnakkethed og Mangel paa Bevægelighed» og siger, at han som Forfatter «allerede tidlig viser sig som færdig og ikke mere tilgængelig for nogen betydelig Udvikling. De engang tilegnede Hovedideer have hos Mill fra Begyndelsen af næsten været forstenede, og efter 1848 er der nu slet intel Spor til en levende Uddannelse.» Modsætningen er iøjnefaldende. Til Støtte for sin Mening henviser Mill bl. A. til den Udvikling, hans store Værk, «Princ. of p. e.», i Aarenes Løb gennemgik; men Dühring mener, at netop en Sammenligning af dette Værks forskellige Udgaver vil bekræfte «det Stereotype og Forældede» i den mill'ske Fremstilling.

Som i saa mange andre Tilfælde ligger vel ogsaa her Sandheden imellem de to Yderligheder. Der var ganske vist visse Hovedideer, som Mill ikke var rede til at glemme; der var visse Punkter, paa hvilke han viste sig uvillig til at lære. Men man gaar visselig for vidt, naar man tillægger ham fuldstændig Mangel paa Bevægelighed. Naar man, i Stedet for kun at holde sig til hans «Principles», tager hans forskellige mindre Afhandlinger med i Betragtningen, vil man ikke kunne

nægte, at han jævnlig viste sig i Besiddelse af en endog usædvanlig Bevægelighed. Det nys udkomne 4de Bind af hans «Dissertations and Discussions» indeholder flere Artikler, der vidne herom. Vi henvise i saa Henseende særlig til den deri optagne Afhandling om Thorntons «On labour».

Det nævnte Bind vidner ikke blot om Mills Beredvillighed til at lære af sine egne Disciple. Det vidner ogsaa om, hvorledes hans radikale Tendenser stedse mere udviklede sig med Alderen. Radikalismen er ikke Noget, der er forbeholdt Ungdommen; ogsaa gamle Folk kunne være radikale. Den sidste Gang, han talte offentlig, var paa Mødet i Excester Hall d. 18 Marts 1873, neppe to Maaneder før hans Død; det var en af de radikaleste Taler, han nogensinde har holdt.

En stor Del af det nu udkomne Bind gaar ud paa at angribe den bestaaende Ordning af Landejendomsforholdene i England og paa at anbefale en ganske ny Ordning. En Række af Artikler give Oplysninger vedrørende Spørgsmaalet om Jordrentens Konfiskation, om Statens Inddragning af *the unearned increment of rent*. Som bekjendt var dette et af de Spørgsmaal, mod hvilke Mill i sine sidste Aar fortrinsvis rettede sin Opmærksomhed. I Aarene 1870—73 lagde *the Land Tenure Reform Association* i høj Grad Beslag paa Mills Kræfter. I Tale og Skrift virkede han for dette Selskabs Ideer. Han var dets første Advokat.

Det sidste skriftlige Arbejde, Mill har efterladt sig, er fra April 1873; det er et Forsvar for det nysnævnte Selskab. — Ejendomsretten over Jorden er — siger Mill — af en særlig Beskaffenhed. Mennesket har ikke skabt Jorden. Tilegner en Mand sig en udelukkende Ret over en ren Naturgave, der ikke er givet ham særlig, men i lige saa høj Grad tilhørte alle Andre, før han tog den i Besiddelse, begaas der en Uretfærdighed mod de Øvrige. Om den oprindelige Fordeling af Jorden end var nok saa ligelig, vil den private Tilegnelse af den dog altid være en Uret mod Efterkommerne. Rigtignok søger man at forsvare Ejendomsretten over Jorden ved at paaberaabe sig Nyttelighedsyn. Man siger, at Jorden ikke vilde blive saa godt dyrket, ikke modtage saa mange Forbedringer, hvis den ikke

var Gjenstand for privat Ejendomsret. Mill vil ikke tillægge dette Hensyn nogen Vægt, særlig ikke i England, hvor næsten al Jord dyrkes, ikke af Ejerne, men af Brugere, der kunne opsiges med et halvt Aars Varsel. Hvis disse Ejendomme blive godt opdyrkede, kan det ikke være paa Grund af, men snarere til Trods for Godsejerens Rettigheder. Nu mener man rigtig nok, at omend Jorden altid vil blive dyrket, saa er der dog visse store bekostelige Forbedringer, som kun Ejere ville indlade sig paa, fordi de kun ville betale sig efter mange Aars Forløb. Mill vil gjerne indrømme dette Hensyn al den Vægt, det fortjener; men han hævder, at Ejeren ikke derfor har Krav paa hele det mulige Udbytte af Jorden, men kun paa den Del deraf, der skyldes hans Forbedringer eller Forbedringer, der ere foretagne af Folk, hvem han repræsenterer. Hvad der skyldes ikke hans Arbejde og Udlæg, men andre Folks Arbejde og Udlæg, bør tilhøre disse andre Folk. Hvis Forpagteren ved sin Fratrædelse forlader Ejendommen i forbedret Stand, bør Ejeren give fuld Erstatning herfor. Hvis Nationen i det Hele, uafhængig af Ejer og Bruger, har forøget Ejendommens Værdi, bør denne Værdiforøgelse tilhøre Nationen. Og Nationens Arbejde forøger daglig i en meget betydelig Grad Jordens Værdi. Byernes Tilvæxt, Industriens Udvikling, Befolkningens Stigning medfører bestandig en større Efterspørgsel efter Jord og dens Produkter. Ejerne profitere i høj Grad ved denne Værdistigning uden selv paa nogen Maade at bidrage til den. Imod denne Ordning protesterer «the Land Tenure Reform Association». Foreningen vil ikke berøve Landejendomsbesidderne deres nuværende Jordrente og heller Intet af, hvad de senere maatte føje hertil ved deres egne Forbedringer; men den Værdistigning, der skyldes Samfundet, bør ogsaa tilhøre Samfundet. Ved en særlig Beskatning skal Ejerne tvinges til at afstaa de Fordele, der ikke skyldes dem selv, men Samfundet. Imod et saadant Beskatningsforslag gjøres der nu forskellige Indvendinger. For det Første indvender man, at mange Ejere have købt deres Ejendomme, og at de ved Købet have taget Hensyn ikke blot til den nuværende Jordrente, men ogsaa til en sandsynlig fremtidig Stigning; derfor vilde det være ubilligt

at fratage dem denne Fordel, som de have betalt for. Men efter Foreningens Program skal det staa de Ejere, der ikke ville betale Skatten, frit for at overlade deres Ejendom til Staten mod at faa udbetalt den Salgsværdi, den havde paa den Tid, det ny System indførtes. Saaledes vilde de faa tilbage, hvad de have betalt for Udsigten til en fremtidig Stigning, og de vilde faa den fulde Pris, til hvilken de kunde have solgt denne Udsigt. — For det Andet indvender man, at Grundene undertiden tabe i Værdi: Færdselen forlader visse Gader, ny Jernvejsforbindelser medføre ofte store Værdiforrykkelser. Ganske vist; men naar Jordrenten falder, falder ogsaa Skatten bort. Dertil kommer, at det, som sagt, efter Foreningens Program skal staa Ejerne frit at sælge deres Ejendom til Staten til den fulde Salgsværdi, den havde ved Systemets Indførelse. Saaledes vilde de Ejere, hvis Grunde tabe i Værdi, endog være særlig heldigt stillede, da de jo vilde kunne sælge til Staten til en højere Pris end den, de kunde faa hos Private. Og for Staten vilde der dog neppe være noget Tab, da det, den taber paa ét Sted, vilde vindes paa et andet. — For det Tredje indvender man, at skal Jordrenten beskattes, bør den ufortjente Værdistigning ved andre Gjenstande ogsaa inddrages. Landets stigende Velstand og tillagende Befolkning faar ikke blot Landejendomme men ogsaa andre Gjenstande, f. Ex. Jernvejsaktier, til at stige i Værdi; ogsaa her bør da den ufortjente Værdistigning konfiskeres. Mill mener imidlertid, at ligesom Jernveje ikke, som Jorden, ere Naturgaver men Resultater af menneskeligt Arbejde og Driftighed, saaledes medfører Nationalvelstandens Stigning ingenlunde altid, at de stige i Værdi, idet den ofte skaber dem ny og farlige Konkurrenter. — Foruden disse theoretiske Indvendinger gjøres der den praktiske Indvending, at det vil være umuligt at skjelne den Værdistigning, der skyldes den almindelige Samfundsudvikling, fra den, der skyldes Ejerens Dygtighed og Udlæg, og ved at beskatte hin vilde man bestandig være udsat for at gjøre uberettigede Indgreb paa denne. Mill indrømmer, at denne Vanskelighed er tilstede i et Land, hvor Jorden for største Delen ejes af Smaa-bønder, da Forbedringerne her ofte bestaa i ikke let paavise-

lige Smaaling, i en omhyggeligere Økonomi osv.; men i et Land som England, hvor næsten hele Jorden er i Hænderne paa nogle faa store Godsejere, er det ganske anderledes let at paavise Forbedringerne og deres Virkninger. At det er muligt at anstille en nogenlunde nøjagtig Beregning heraf, indrømmes ogsaa faktisk i alle Forhandlinger om *tenant right*: i mange Egne af England er det allerede Skik og Brug at give den fratrædende Forpagter Erstatning for de Forbedringer, af hvilke han endnu ikke har draget den fulde Fordel (*unexhausted improvements*), og hvad der nu er Skik paa mange Steder, vil maaske snart blive til legal Forpligtelse paa alle. De, der kæmpe herimod, tale heller aldrig om nogen Umulighed ved at taxere saadanne Forbedringer. En Paapegning af Jordrentens Stigning og af, hvad der skyldes Forbedringer og hvad ikke, er i Virkeligheden ikke vanskeligere, snarere lettere, end Kastalarbejder og Hartkornberegninger.

Dette er Hovedindholdet af Artiklen «the Right of Property in Land», Mills sidste Indlæg til Forsvar for «the Land Tenure Reform Association». At han har beflittet sig paa Maadehold, er tydeligt nok; han søger ikke saaledes som paa Mødet i Exceter Hall at «ophidse Lidenskaberne». De Ideer, til hvis Ordfører han havde gjort sig, forekom ham overordenlig maadeholdne, altfor maadeholdne, hvilket han paa mange Steder lader os forstaa. I sin Tale d. 15 Maj 1871 siger han saaledes: «Der er Folk, hvem de Forholdsregler, «the Land Tenure Reform Association» anbefaler, forekomme overordenlig forvovne og revolutionære. Jeg tror imidlertid, at vore Efterkommere ville finde dem meget maadeholdne og frygt-somme; thi det er let at forudse, at England og hele Evropa er i Begreb med at træde ind i en Æra, hvor man vil faa langt mere foruroligende ny Forholdsregler at diskutere, Forholdsregler, der ville vække langt voldsommere Lidenskaber end hine, for kun at tale om Ejendomsretten over Jorden, saa lægger Forestillingen om den fuldstændige Afskaffelse af denne Ret stærkt Beslag paa en virksom og ophidsende Del af Arbejderbefolkningen. Vi gjøre et velment Forsøg paa at finde et Grundlag for et Kompromis, der, samtidig med

at undgaa individuel Uretfærdighed og samtidig med at skaane Fortidens Erhvervelser, hævder det hele Samfunds Ret til al Jord, som det endnu ikke har skilt sig ved, og lukker Døren for al yderligere privat Tilegnelse af hvad der burde tilhøre det Offenlige. Det forekommer mig ikke, at dette er mere, end Landejendomsbesidderne kunne indrømme, og der er ikke den ringeste Udsigt til, at Arbejderbefolkningen vil nøje sig med mindre end dette.» — Mill anbefalede at blive staaende i alt Fald foreløbig ved den oftnævnte Forenings Program. I sit Hjerte var han imidlertid mest stemt for den fuldstændige Afskaffelse af Ejendomsretten over Jord. Om han, naar han havde levet længere, ogsaa vilde være bleven en Modstander af al anden privat Ejendomsret, er vel tvivlsomt. Vel udviklede han sig bestandig radikalere; men det kan neppe negtes, at han ofte havde en vis Sky for at tage de fulde Konsekvenser af sine Indrømmelser.

Foruden de her særligt omtalte Artikler indeholder Bindet Kritiker af Thorntons «On labour», Prof. Leslies «Land Systems», Taines «De l'Intelligence», Maines «Village Communities», Grottes Aristoteles, Baers «L'Avere e l'Imposta», Berkeleys Liv og Skrifter, samt en Imødegaaelse af en Artikel i Frasers Magazine om «Educational Endowments».

A. P.